

«ΘΥΜΑΤΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ, ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΗΣ ΣΤΟ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΑ

Τα τελευταία χρόνια τα αφεντικά μας και το κράτος τους εμφανίζουν μπόλικες «ευαισθησίες». Νοιάζονται, μας λένε, για την προστασία των γυναικών, των ομοφυλόφιλων, των ανηλίκων. Μιλάνε για «θύματα» που χρειάζονται «προστασία». Τι σημαίνει όμως όλο αυτό το υποτιθέμενο «νοιάξιμο» και το αίτημα για περισσότερη κρατική προστασία;

Στην εγκληματολογία αυτό το «νοιάξιμο» φέρει την επίσημη ονομασία «θυματοκεντρική πολιτική». Μ' αυτήν τη πολιτική εξοικειωνόμαστε όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια. Για παράδειγμα, το 2021, όταν το κρατικό «νοιάξιμο» για την προστασία των γυναικών ήταν στο ζενίθ του, η Βασιλική Αρτινοπούλου, ειδικός επί της θυματοκεντρικής πολιτικής, τοποθετήθηκε ως εξής:

Υπό το πρίσμα των σύγχρονων ευρωπαϊκών πολιτικών για την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων, επισημαίνουμε ότι πλέον το κέντρο βάρους στη διαμόρφωση μιας αποτελεσματικής αντεγκληματικής πολιτικής μετατοπίζεται από τον δράστη στο θύμα και περιλαμβάνει την πολιτική πρόληψης της θυματοποίησης. (...)

Ας αφήσουμε λοιπόν τις μεσαιωνικού τύπου κραυγές για το έγκλημα και την εγκληματικότητα κι ας διαμορφώσουμε τους όρους μιας σύγχρονης θυματοκεντρικής - αντεγκληματικής πολιτικής στη χώρα μέσα από ψύχραιμο, ορθό και επιστημονικό λόγο. Αυτή είναι η κατεύθυνση για το μέλλον.¹

Σ' αυτό το κείμενο θα υποστηρίξουμε πως η θυματοκεντρική πολιτική αποτελεί ένα όχημα άσκησης εργατικής πολιτικής και δημόσιας τάξης. Θα δούμε πως αυτή η πολιτική έρχεται με το πρόσημο της προστασίας, στην πραγματικότητα όμως έχει τιμωρητικό χαρακτήρα. Συγκεκριμένα αφορά την καταγραφή, τον έλεγχο και τη διαχείριση κομματιών της εργατικής τάξης.

Για να το κάνουμε αυτό, θα επιστρατεύσουμε για άλλη μία φορά το εργαλείο της ιστορίας και θα δούμε την εξέλιξη αυτής της πολιτικής όσον αφορά τη διαχείριση της ανήλικης εργατικής δύναμης.

Η ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '40- «ΝΑ ΕΙΣΘΕ ΕΤΟΙΜΟΙ ΝΑ ΧΥΣΕΤΕ ΤΟ ΑΙΜΑ ΣΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΣΑΣ ΜΑΝΝΑ, ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

Ο έλεγχος και η πειθάρχηση των ανήλικων εργατών ήταν στις προτεραιότητες του ελληνικού κράτους από τα γεννοφάσκια του. Παρότι ξεπερνά τις δυνατότητες αυτού του κειμένου, αξίζει εδώ να αναφέρουμε ότι αυτή η ενασχόληση αποκρυσταλλώθηκε στις στρατηγικές περισυλλογής και εγκλεισμού σε άσυλα «αλητοπαίδων» των ανήλικων εργατών που οργανώθηκε συστηματικά, απ' τα τέλη του 19ου αιώνα, από μεγάλο μέρος της αναδυόμενης

εγχώριας αστικής τάξης.

Όσο το ελληνικό κράτος προετοιμαζόταν να συμμετάσχει στο σφαγείο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, το ζήτημα της πειθάρχησης των ανήλικων εργατών τέθηκε με πιο επιτακτικούς όρους. Πρώτα απ' όλα, με τον νόμο 2135/1939 «περί εκδικάσεως των εγκλημάτων ανηλίκων» άρχισαν να λειτουργούν τα δικαστήρια ανηλίκων και το πρώτο δικαστήριο μαρτυρείται ότι συνήλθε τον Μάρτιο του 1940 στην Αθήνα. Τον πρώτο χρόνο λειτουργίας τους εκτιμάται ότι δίκασαν 4.600 ανήλικους, ενώ σε επίσημη έκθεση της Εταιρείας Προστασίας Ανηλίκων Αθηνών γινόταν αναφορά για 2.000 δίκες ανηλίκων στην πρωτεύουσα για το 1942-1943.²

Η οργάνωση των δικαστηρίων ανηλίκων συνοδεύτηκε από τον αναγκαστικό νόμο 2724/1940 σχετικά με τη λειτουργία Αναμορφωτικών Καταστημάτων Ανηλίκων. Ως σκοπός των εν λόγω καταστημάτων θεωρήθηκε η ηθική και κοινωνική αναμόρφωση των ανηλίκων μέσω της επαγγελματικής κατάρτισης και της εργασίας. Πριν πούμε περισσότερα για το τι σήμαινε η «αναμόρφωση μέσω της εργασίας» και για το πώς οργανώθηκαν τα αναμορφωτήρια, θα σταθούμε στο εξής: εν μέσω πολεμικής προετοιμασίας, προβλεπόταν η ηθική αναμόρφωση των ανήλικων εργατών να ολοκληρώνεται με την εγγραφή τους στην Εθνική Οργάνωση Νεολαίας.

Όπως το διατύπωσε ο Ι. Μεταξάς, σε ομιλία του στα εγκαίνια του Αναμορφωτικού Καταστήματος τον Φεβρουάριο του 1940:

Να μη λησμονήτε ότι υπάρχει το Κράτος το οποίον πρέπει να θεωρήτε ως τον προστάτην σας πλέον και όχι ως τον εχθρόν. Και εις οιαδήποτε στιγμήν της ζωής σας αποτεινόμενοι εις το Κράτος, να είσθε πιστοί υπήκοοί του, πιστοί και αφοσιωμένοι πολίται του Κράτους. Αν δεν έχετε μάννα, η οποία να σας αγκαλιάζει και να σας περιθάλλει, συλλογισθήτε ότι έχετε μια μεγάλη Μάννα που ευρίσκεται εδώ παρούσα, που ευρίσκεται παντού και εις την γην και εις τους ουρανούς και εις τας θάλασσας και που σας έχει αγκαλιασμένα, παιδιά της πραγματικά. Και η μάννα αυτή λέγεται Ελλάς. Και την μάννα σας αυτή τη μεγάλη, η οποία σας έχει στην αγκαλιά της και σας περιθάλλει δεν πρέπει να την λησμονήτε ποτέ. Και να είσθε έτοιμοι όπως για την μάννα σας που σας εγέννησε, έτσι και για την μεγάλη σας μάννα, την Ελλάδα μας, να χύσετε και το αίμα σας ακόμη...³

Η ποινική μεταχείριση των ανήλικων εργατών συστηματοποιήθηκε κατά την είσοδο του ελληνικού κράτους στο σφαγείο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Αυτή η μεταχείριση αφορούσε την παρανομοποίησή τους και τον εγκλεισμό τους σε αναμορφωτήρια ανηλίκων. Τελικά, η «αναμόρφωσή» τους συνεπαγόταν τη μετατροπή τους σε κρέας για τα κανόνια του πολέμου.

Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΕΡΙ «ΗΘΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ»: ΟΙ ΑΝΗΛΙΚΕΣ ΕΡΓΑΤΡΙΕΣ ΣΤΟ ΣΤΟΧΑΣΤΡΟ

Ο Α. Χριστοδούλου, ο οποίος υπήρξε διευθυντής Αναμορφωτηρίου το 1940, περιέγραφε τους τρόφιμους των αναμορφωτηρίων ως εξής:

ανήλικοι που αλητεύουν, επαιτούν, διατελούν σε κατάσταση πορνείας και γενικά είναι απείθαρχοι.⁴

Σύμφωνα με τον αναγκαστικό νόμο του 1940, ο εγκλεισμός σε αναμορφωτήριο γινόταν είτε για την τέλεση κάποιας αξιόποινης πράξης, είτε για λόγους «ηθικού κινδύνου». Ο εγκλεισμός με την κατηγορία του «ηθικού κινδύνου» θεωρούταν πολιτική πρόληψη της νεανικής εγκληματικότητας. Σε κατάσταση «ηθικού κινδύνου» τίθονταν οι ανήλικοι οι οποίοι, λόγω γονικής εγκατάλειψης ή παραμέλησης, είχαν αναπτύξει «κακές έξεις».

Η κατηγορία περί «ηθικού κινδύνου» αποδιδόταν κατά βάση στις ανήλικες εργάτριες. Μέσω αυτής της κατηγορίας ποινικοποιούνταν ένα σύνολο κοινωνικών συμπεριφορών που, κατά βάση, είχαν να κάνουν με την άρνηση των νεαρών εργατριών να πειθαρχήσουν στην ηθική και την εργασία που επέβαλε ο έμφυλος ρόλος τους. Η σύναψη ερωτικών σχέσεων εκτός γάμου, η εγκυμοσύνη εκτός γάμου, η ένδειξη απείθειας προς τους γονείς ή τα αφεντικά τους, ήταν κάποιες απ' τις κοινωνικές συμπεριφορές που χαρακτηρίζονταν ως ηθική παρεκτροπή των εργατριών γυναικών.

Για να οδηγηθούν οι ανήλικες στο αναμορφωτήριο με την κατηγορία του «ηθικού κινδύνου», συνήθως μεσολαβούσε η καταγγελία κάποιου γείτονα, μακρινού συγγενή ή, πολύ συχνά, των αφεντικών τους. Άλλες φορές παραπέμπονταν από το Τμήμα Ηθών.

Σε κάθε περίπτωση, η επαφή των ανήλικων κοριτσιών με την δικαιοσύνη ξεκινούσε με ένα σύμπλεγμα ειδικών. Πρώτα απ' όλα, το σώμα των Επιμηλητών Ανηλίκων, ένας θεσμός που σχηματίστηκε μαζί με τα δικαστήρια ανηλίκων, αναλάμβανε να διεξάγει την επονομαζόμενη «κοινωνική έρευνα» και να συντάξει το ατομικό δελτίο της ανήλικης. Μπορεί να φανταστεί καμία τον ρόλο των Επιμηλητών σαν προάγγελο των κοινωνικών λειτουργών. Η «κοινωνική έρευνα» που αναλάμβαναν σήμαινε τον έλεγχο και την καταγραφή του τρόπου ζωής, της ταξικής θέσης και των κοινωνικών σχέσεων της ανήλικης και την κατηγοριοποίηση όλων αυτών ως στοιχείων παραβατικής συμπεριφοράς.

Βασικό κομμάτι αυτής της καταγραφής αποτελούσε η «ηθική κατάσταση» της ανήλικης. Για την διαπίστωση αυτής της «ηθικής κατάστασης» επιστρατεύονταν ένα άλλο σώμα ειδικών, αυτό των γιατρών. Για να είμαστε πιο σαφείς, σε κάθε περίπτωση που μία ανήλικη βρισκόταν αντιμέτωπη με τη δικαιοσύνη ανηλίκων, έπρεπε να περάσει από ιατροδικαστικό

έλεγχο για να διαπιστωθεί κατά πόσο ήταν παρθένα και κατά πόσο νοσούσε από κάποιο αφροδίσιο νόσημα. Για τις ανήλικες εργάτριες, η ταξική υποτίμηση περνούσε μέσα απ' τον έλεγχο της σεξουαλικότητάς τους και της ανάδειξής τους ως «μολυσματικών» για την ηθική και την υγιεινή του έθνους.

Ας πάρουμε ένα παράδειγμα της καταγραφής του δελτίου των ανήλικων:

Όνοματεπώνυμον ανηλίκου: Μ.Σ.
Χρονολογία εισόδου: 12/12/1964
Έτος γεννήσεως: 18 Μαΐου 1951 Γραμματικά γνώσεις: Γ' τάξ. Δημ. Σχολείου
Προηγούμεναι απασχολήσεις: υπηρέτρια Σωματική κατάσταση: καλή
Υγιεινή κατάστασις: Σύμφυλις Ηθική κατάστασις: δεν είναι παρθένα
Ποινική κατάσταση: ουδέν
Αιτία εισαγωγής: Ηθική παρεκτροπή
Κατάθεσις της ανηλικού κατά την εισαγωγή της: Σταμάτησα το σχολείο στη Δ' τάξη, τότε ήμουν 11 ετών. Ήρθα στην Αθήνα για υπηρέτρια. Κάθισα λίγες ημέρες. Πήγα σε πολλά σπίτια στην Πάτρα, Αίγιον, Πόρο, αλλά πουθενά δεν έμεινα. Γύρισα στο Αγρίνιο. Έκανα παρέα με αγόρια, δεν άκουγα τις συμβουλές της μάνας μου γι' αυτό έτρωγα ξύλο και κάποτε με κούρεψε. Έμαθα να καπνίζω. Πέρυσι με έφθειρε ένας νέος (τώρα είναι στρατιώτης) ο Β. Τ. Του κάναμε μήνυση. Σύχναζα σε ένα καφενείο. Εκεί γνωρίστηκα με τη Βασίλ. Ήταν τσατσά. Με πήρε στο σπίτι της και με πουλούσε σε διάφορους άντρες. Μας έπιασε η αστυνομία. Νοσηλεύτηκα στο νοσοκομείο Συγγρού τρεις μήνες γιατί έχω αφροδίσια νοσήματα.
Διάφοροι σχετικά πληροφωρία: ο πατήρ της ανηλίκου νοσηλεύεται στο νοσοκομείο Σωτηρία. Η μητέρα είναι χαμηλού διανοητικού επιπέδου. Η ανήλικος διέλαθεν της προσοχής της μητρός της και περιπάει και πέραν του μεσονυκτίου ενίοτε εντός και εκτός του Αγρινίου εις διάφορα υποκέντρα όπου επιδίδετο τον πότον μέχρι μέθης. Έχει εθιστεί εις το κάπνισμα.

Ατομικό δελτίο έγκλειστης στο Εμπειρικό Αναμορφωτήριο.⁵

Ας δούμε λίγο πιο προσεκτικά τις κατηγορίες στο εν λόγω δελτίο που «αποτελούν ενδείξεις παραβατικότητας»: γραμματικά γνώσεις, προηγούμεναι απασχολήσεις, σωματική/ ηθική/ υγιεινή/ ποινική κατάσταση. Ευθύς εξαρχής, απ' τις ερωτήσεις που τίθονταν βλέπουμε ποιες ταξικές φιγούρες και ποιες κοινωνικές συμπεριφορές ποινικοποιούνταν. Στην προκειμένη περίπτωση, η ανήλικη εργαζόταν ως υπηρέτρια, είχε έρθει στην Αθήνα ως εσωτερική μετανάστρια, είχε σεξουαλικές επαφές εκτός γάμου και είχε διαγνωστεί με σύφιλη. Η ποινική μεταχείριση των ανήλικων εργατριών γινόταν με όρους φύλου και τάξης. Τέλος, αξίζει να σταθούμε στα σχόλια του Επιμελητή που συνέταξε το δελτίο, ο οποίος απέδιδε την «ανηθικότητα» της ανήλικης στο ότι «η μητέρα είναι χαμηλού διανοητικού επιπέδου. Η ανήλικος διέλαθεν της προσοχής της μητρός της...».

Η ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΤΑΞΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΣΕ ΕΝΔΕΙΞΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Για να καταλάβουμε καλύτερα το παραπάνω παράδειγμα, πως δηλαδή συνυπάρχουν ως κατηγορίες παραβατικής συμπεριφοράς η ταξική θέση, η σεξουαλικότητα και η κατάληξη στην τσατσά του Αγρινίου, θα πρέπει να κάνουμε ένα βήμα πίσω και να σχολιάσουμε τους κοινωνικούς και ταξικούς συσχετισμούς για τις ανήλικες εργάτριες από τον Μεσοπόλεμο και μετά.

Για να το κάνουμε αυτό, θα παραθέσουμε ένα απόσπασμα από πρακτικά του Τμήματος Ηθών για το χρονικό διάστημα 1926-1927:

Κατά το πρώτον έτος της υπηρεσίας μου εις το Τμήμα Ηθών (1926-1927) περιευνελέγησαν

από την αστυνομία ή μας παρεδόθησαν από διάφορους αρχάς 325 κορίτσια, εκ των οποίων τα 214, δηλαδή το 65.84% ήσαν υπηρέτριες.

Το αξιοσημείωτο είναι, ότι το σύνολο σχεδόν αυτών είχαν εξολισθηθεί στη διαφθορά.

Το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών αποτελείτο από ανήλικα πρόσωπα. (...) Σημειωτέον ότι όλοι αι επαρχίαι της χώρας μας είχαν συνεισφέρει το μερίδιό τους σ' αυτήν την κοινωνική πληγή.⁶

Ένα μεγάλο πλήθος των εργατριών γυναικών στα αστικά κέντρα ήταν εσωτερικές μετανάστριες. Πολλές από αυτές κατέφθαναν από την επαρχία για να εργαστούν ως ψυχοκόρες, δηλαδή ως εσώκλειστες υπηρέτριες, μετά από συμφωνία με κάποιο αφεντικό. Η διαμεσολάβηση μεταξύ των αφεντικών και των εργατριών γινόταν συνήθως από υπηρετομεσίτες. Ρόλος των υπηρετομεσιτών δεν ήταν απλώς να τροφοδοτούν τα σπίτια της αστικής τάξης με ανήλικες υπηρέτριες. Ρόλος τους ήταν συνολικότερα η διαχείριση των ανήλικων εργατριών και η διοχέυσή τους στα ντόπια αφεντικά, είτε σε κάποιο σπίτι ως εσώκλειστες υπηρέτριες είτε στην πορνεία.⁷

Από την άλλη, η υπηρεσία στα σπίτια της ντόπιας αστικής τάξης συνεπαγόταν μόλιχη ταξική και έμφυλη βία, με τους βιασμούς να αποτελούν το συνηθέστερο μέσο επιβολής των αφεντικών πάνω στις ανήλικες εργάτριες.

Η σεξιστική βία αποτελούσε -και αποτελεί- βασικό μέσο πειθάρχησης και υποτίμησης της γυναικείας εργατικής δύναμης. Ήταν ακριβώς αυτή η βία που στοιχειοθετούνταν ως ένδειξη παραβατικότητας των ανήλικων εργατριών, οδηγώντας τις στον έλεγχο των δικαστικών λειτουργιών και, τελικά, στον εγκλεισμό σε αναμορφωτήριο.

Η ΗΘΙΚΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ-ΚΑΤΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΗΡΙΩΝ

Όπως αναφέραμε παραπάνω, σκοπός των Αναμορφωτικών Καταστημάτων θεωρούνταν η ηθική και κοινωνική αναμόρφωση των ανήλικων εργατριών μέσω της ενστάλαξης της ηθικής της εργασίας. Μάλιστα, συχνά τα αναμορφωτήρια ανήλικων αναφέρονταν και ως «σχολεία» ή «επαγγελματικές σχολές».

Στον κανονισμό λειτουργίας των αναμορφωτηρίων προβλεπόταν η ίδρυση βιομηχανικών, βιοτεχνικών, αγροτικών ή οικοκυρικών σχολών. Η επαγγελματική κατάρτιση των ανήλικων περιλάμβανε τόσο θεωρητικό σκέλος, όσο και πρακτική άσκηση σε εργαστήρια, αγροκτήματα ή άλλες εγκαταστάσεις εντός των ιδρυμάτων.

Ενώ για τους τρόφιμους που επιδείκνυαν «καλή διαγωγή», υπήρχε η δυνατότητα εργασίας σε εξωτερικές τεχνικές ή γεωργικές εργασίες με ημερομίσθιο, πάντα όμως υπό την εποπτεία κάποιου παιδονόμου.

Με λίγα λόγια, η αναμόρφωση των ανήλικων εργατριών ήταν ταυτόσημη της καταναγκαστικής εργασίας τους. Το Διοικητικό Συμβούλιο των Αναμορφωτηρίων αναλάμβανε την οργάνωση αυτής της εργασίας, τη διάθεση των εμπορευμάτων που προκύπταν απ' αυτήν καθώς και τη διαχείριση των εισπράξεων. Υπήρχε ακόμα πρόβλεψη ώστε, σε περίπτωση θανάτου του τροφίμου, οι αμοιβές από την εργασία του να παραμείνουν στο ίδρυμα.

Όσον αφορά τα αναμορφωτήρια θηλέων, η ερ-

γασία των τροφίμων είχε να κάνει με οικιακές εργασίες εντός των παρατηρημάτων. Έτσι, απ' την ηλικία των 14 ετών οι έγκλειστες αναλάμβαναν την πλύση των εσωρούχων, τη ραπτική, την επιδιόρθωση ενδυμάτων, τη φροντίδα της καθαριότητας του αναμορφωτηρίου και την παρασκευή των γευμάτων.

Ο θεσμός των αναμορφωτηρίων αποτελούσε μία πολιτική καταγραφής, ταξικής υποτίμησης και παρανομοποίησης των ανήλικων εργατριών. Για τις ανήλικες εργάτριες, η ταξική υποτίμηση περνούσε μέσα απ' την κατηγορία της «ανήλικης σεξουαλικότητας», η οποία στοιχειοθετούνταν μέσω του ιατρικού/επιστημονικού λόγου. Τις περισσότερες φορές η «ανηθικότητα» των εργατριών αφορούσε την ταξική βία που δέχονταν, από τους βιασμούς από τα αφεντικά τους μέχρι τη διοχέυσή τους στην πορνεία. Η τοποθέτησή τους κάτω απ' τον έλεγχο των θεσμών των δικαστηρίων ανήλικων γινόταν με το πρόσημα της προστασίας τους.

ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '90- Η ΠΑΡΑΝΟΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Μέχρι στιγμής είδαμε πως το ελληνικό κράτος οργάνωνε τον έλεγχο και τη διαχείριση των κατώτερων κομματιών της ανήλικης εργατικής του τάξης μέσα από δύο οδούς, αυτήν της «τιμωρίας» και αυτήν της «προστασίας». Αυτή η οργάνωση συγκροτούνταν όσο σχηματιζόταν το ίδιο το ελληνικό κράτος και αποκρυσταλλώθηκε στις παραμονές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Με την έλευση της δεκαετίας του '90, η διεθνής συγκυρία απαιτούσε απ' τους ειδήμονες των αφεντικών να συστηματοποιήσουν τη γνώση των προηγούμενων δεκαετιών και να την αναδιοργανώσουν βάσει των νέων αναγκών. Αυτές οι ανάγκες είχαν να κάνουν με τις προοπτικές που ανοίγονταν για τα ντόπια αφεντικά απ' τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και την έλευση βαλκάνιων μεταναστών εργατών.

Μεγάλο τμήμα των βαλκάνιων μεταναστών αποτελούσαν παρεμφερείς φιγούρες με αυτές που περιγράψαμε παραπάνω: ανήλικοι και ανήλικες που κατέφθαναν στο ελληνικό κράτος προς αναζήτηση εργασίας είτε μόνοι τους είτε με τις οικογένειές τους. Η διαχείριση της ανήλικης εργατικής δύναμης κάτω από το πρόσχημα της «προστασίας», δηλαδή η θυματοκεντρική πολιτική που είχε αναπτυχθεί τις προηγούμενες δεκαετίες, φάνηκε κάτι παραπάνω από χρήσιμη. Παρακάτω θα δούμε δύο νόμους φαινομενικά άσχετους μεταξύ τους, οι οποίοι όμως αποτελούν αλληλένδετα κομμάτια της εργατικής πολιτικής του ελληνικού κράτους.

Η ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ: ΝΕΑ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ

Ο πρώτος νόμος έχει να κάνει με τα αναμορφωτήρια. Το 1995 η λειτουργία αυτών των ιδρυμάτων άλλαξε μορφή με τον νόμο 2298. Συγκεκριμένα, η κατηγορία περί «ηθικού κινδύνου» μετονομάστηκε σε «κατάσταση δυσχερειών κοινωνικής προσαρμογής» και αποδιδόταν στον ανήλικο υπό τις εξής προϋποθέσεις:

Εφ' όσον διαπιστωθεί ότι διαβίει σε περιβάλλον ανθρώπων που τελούν καθ' έξη ή κατ' επάγ-

ΡΕΠΟΡΤΑΖ: ΚΕΛΛΥ ΧΕΙΝΟΠΟΥΡΟΥ - cheinoporouk@antenna.gr

ΜΑΘΑΙΝΑΝ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΝΑ ΣΦΑΖΟΥΝ ΑΡΝΙΑ...

20:10

Σ ΠΕΤΡΕΛΑΪΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ - ΤΟΥΡΚΟΣ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΟΣ ΓΙΑ ΣΥΡΙΑ: «ΔΩΣΑΜΕ ΠΡ

Spot the difference. Αριστερά: φωτογραφία από τηλεοπτικό ρεπορτάζ σχετικά με την εκμετάλλευση των ανηλίκων στις δομές της Κίβωτου, όπου τους ανάγκαζαν να εκτελούν γεωργικές/αγροτικές εργασίες. Δεξιά: φωτογραφία με τρόφιμους του αναμορφωτηρίου Ωρωπού που «εξασκούσαν» στο ψάρεμα.

κοινωνικών σχέσεων που αναπτύχθηκαν από την «προστασία των ανηλίκων» με τα απαντωτά σκάνδαλα που ήρθαν στον αφρό της επικαιρότητας στα τέλη του 2022 σχετικά με τις ασχολίες των φιλάνθρωπων του Κολωνού, με τρανό παράδειγμα τον Ηλία Μίχο.¹¹

Ο Μίχος δεν ήταν κανέναν τυχαίος. Ήταν παντρεμένος με δημοτική σύμβουλο του Δήμου Αθηναίων και διατηρούσε καλές σχέσεις με το τοπικό αστυνομικό τμήμα. Είχε «μαγαζί με καθαριστικά», το οποίο «από τον Οκτώβριο του 2010 μέχρι τον Απρίλιο του 2018 έλαβε συνολικά 62.825 ευρώ από το δημόσιο, κατά βάση για είδη καθαριότητας, τα περισσότερα εκ των οποίων ήταν μέσω απευθείας αναθέσεων».¹² Ο Μίχος ήταν γνωστός φιλάνθρωπος και προσέφερε συχνά δωρεές στο φιλόπρωχο της ενορίας του Αγίου Νικολάου Κάτω Πατησίων.

Συνοψίζοντας, ο Μίχος ήταν ένα αφεντικό που έκανε δουλειές με απευθείας αναθέσεις και διατηρούσε στενές επαφές με τις δομές κοινωνικής πολιτικής του δήμου και της εκκλησίας. Στα τέλη του 2022 «ανακαλύψαμε» ότι ο Μίχος, παράλληλα με το «φιλάνθρωπικό» του έργο, είχε και κάτι άλλες ασχολίες. Συγκεκριμένα, ασχολούνταν με τη διοχέτευση ανηλίκων γυναικών στην πορνεία. Για να είμαστε πιο ακριβείς, ο Μίχος εξέδιδε ανήλικες ακριβώς χάρη στο «φιλάνθρωπικό» του έργο, δηλαδή στις σχέσεις που είχε αναπτύξει με τις δομές που ασχολούνταν με την «προστασία των φτωχών». Αυτές οι δομές, που κατέγραφαν τα κατώτερα κομμάτια της εργατικής τάξης του Κολωνού, λειτούργησαν ως δεξαμενές υποτιμημένης εργατικής δύναμης απ' τις οποίες ο Μίχος έβρισκε ανήλικες προς εκμετάλλευση.

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΗ ΚΡΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

Μέχρι στιγμής είδαμε πως το ελληνικό κράτος έχει αναπτύξει μηχανισμούς μέσω των οποίων, με πρόσχημα την «προστασία», επιτηρεί, καταγράφει και διοχετεύει προς εκμετάλλευση κομμάτια της ανήλικης εργατικής δύναμης. Σήμερα λοιπόν, που η εργατική πολιτική του ελληνικού κράτους οργανώνεται με πολεμικούς όρους, αυτοί οι μηχανισμοί ξεδιπλώνονται με περίσσια βία.

Θα δώσουμε ένα παράδειγμα απ' την πρόσφατη επικαιρότητα. Μέσα στον Μάρτιο, η ελληνική αστυνομία πανηγύρισε την εξάρθρωση κυκλώματος μαστροπείας ανηλίκων κοριτσιών με επικεφαλής...

25χρονη εκδιδόμενη! Ένα κάρο ειδικοί τοποθετήθηκαν επί του θέματος. Από τη μία, έριξαν κροκοδείλια δάκρυα για τις ανήλικες. Από την άλλη, κατέδειξαν τις ίδιες ως υπαίτιες της εκμετάλλευσής τους. Όπως το έθεσε ο αστυνομικός αναλυτής, Σταύρος Μπαλάσκα:

Έβλεπαν αυτά τα μικρά παιδάκια λεφτά, κινητά, γεύματα σε μεγάλα εστιατόρια, ένα κομμάτι της μεγάλης ζωής, χωρίς να καταλαβαίνουν ότι τους εκμεταλλεύονταν και τα εξωθούσαν στην πορνεία. (...) Αυτά τα κορίτσια συνήθως είχαν την τάση να επιδεικνύονται στο διαδίκτυο. Στις προσωπικές τους σελίδες, αυτά τα μικρά κορίτσια έβαζαν Rolls-Royce, Ferrari, ακριβά... Σε ένα τραπ στυλ, με αποτέλεσμα να τα τσιμπάνε, ότι έχουν μια ροπή προς το γκλάμουρ. (...).¹³

Οι ειδικοί της αστυνομίας προειδοποιούν ότι η πορνεία ανηλίκων αναμένεται να αυξηθεί ραγδαία στο μέλλον. Οι εν λόγω ειδικοί, μπορεί να μιλάνε σαν μετεωρολόγοι που προβλέπουν την έλευση κάποιου φυσικού φαινομένου, ωστόσο ξέρουν πολύ καλά τι λένε. Ξέρουν ότι η σεξιστική βία αποτελεί βασικό μέσο εκμετάλλευσης της γυναικείας εργατικής δύναμης. Έτσι, μπορούν να διαπομπεύουν και να ποινικοποιούν τις ανήλικες εργάτριες και, την ίδια στιγμή, να εμφανίζονται ως αυτόκλητοι σωτήρες. Τελικά, η διαχείριση των «θυμάτων» δεν έχει τίποτα ζηλέψει από την διαχείριση των «εγκληματιών». Στην πραγματικότητα, αποτελούν όψεις του ίδιου νομίσματος.

Έτσι σύσσωμο το πολιτικό φάσμα, δεξιά και αριστερό, ζητάει περισσότερη κρατική προστασία για τις ανήλικες εργάτριες. Ζητάει δηλαδή την ένταξη των μηχανισμών καταγραφής και ταξικής εκμετάλλευσης των ανηλίκων εργατριών. Αυτοί οι μηχανισμοί τίθενται ξανά στο επίκεντρο και αναδιοργανώνονται με χρηματοδοτήσεις από το Ταμείο Ανάκαμψης.

Τέτοια περίπτωση αποτελεί το ίδρυμα «Μελίτη» που ίδρυσε στον Κολωνό η Ελληνική Εταιρεία Ιατρικής Ψυχολογίας. Σύμφωνα με την παρουσίαση του ιδρύματος στην εφημερίδα *Καθημερινή*, πρόκειται για τον πρώτο «ξενώνα» για δύσκολα κορίτσια (sic).¹⁴ Η εν λόγω δομή ασχολείται με την παραβατικότητα των έφηβων κοριτσιών. Ας δούμε όμως τι χαρτογραφείται ως παραβατική συμπεριφορά:

Οι περισσότερες δεν είχαν πάει σχολείο, εμφάνιζαν παραβατική συμπεριφορά (κλοπές, περιστασιακή χρήση ουσιών, επιθετικότητα προς συνομηλίκους αλλά και φροντιστές, εμπλοκή με κυκλώματα εκμετάλλευσης ανηλίκων.¹⁵

Το παραπάνω παράδειγμα αποτελεί τρανή από-

δειξη της ιστορικής συνέχειας των δομών ποινικής μεταχείρισης των ανηλίκων κοριτσιών, από τα αναμορφωτήρια μέχρι τα προνοιακά ιδρύματα. Η παλιότερη κατηγορία του «ηθικού κινδύνου» αποτυπώνεται σήμερα ως «εμπλοκή με κυκλώματα εκμετάλλευσης ανηλίκων» και οδηγεί σε αντίστοιχη μεταχείριση. Μεταχείριση που μπορεί να ξεδιπλώνεται σήμερα με ανανεωμένες μεθοδεύσεις, ωστόσο ενέχει το ίδιο επίδικο.

1. Βασιλική Αρτινοπούλου, «Η ανάγκη για μια σύγχρονη θυματοκεντρική πολιτική», *Το Βήμα*, 02/07/2021.

2. Αβδελά Ε., *Νέοι εν κινδύνω»: επιτήρηση, αναμόρφωση και δικαιοσύνη ανηλίκων μετά τον πόλεμο*, σσ 134-147, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2013.

3. Παρατίθεται στο Ιωαννίδη-Ψυχογιού Β., *Ο θεσμός των αναμορφωτικών καταστημάτων/ Ιδρυμάτων Αγωγής. Παιδαγωγική Θεμελίωση και Πράξη*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2001, σελ. 205.

4. Ιωαννίδη-Ψυχογιού Β., *ό.π.*, σελ. 118.

5. Παρατίθεται στο «Ψηφίδες μνήμης: Για την απελευθέρωση των γυναικών, Παραμορφωτήρια», *μιγάδα* #12, Καλοκαίρι-Φθινόπωρο 2015.

6. Αριστοτέλης Ν. Κουτσουμάρης, «Η ζωή και η εκμετάλλευση των μικρών υπηρετριών. Τι μέτρα προστασίας των πρέπει να ληφθούν», παρατίθεται στο Φαφαλιού Μ., *Κορίτσια στο περιθώριο*, Αλεξάνδρεια, Νοέμβριος 2022, σελ.53.

7. Περισσότερα γι' αυτό βλ. «Γυναίκες του τότε: Περί υπηρετριών και άλλων δαιμονίων», *μιγάδα* #5, Άνοιξη 2013.

8. Πισσελά Αγγελική, *Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2013, σελ. 30.

9. Περισσότερα για τη διαχείριση των ανηλίκων μεταναστών τη δεκαετία του '90 και τον ρόλο των ΜΚΟ βλ. «Μνήμη που αστράφτει σε καιρούς κινδύνου (μέρος β'): η πρόνοια για το παιδί ως μεταναστευτική πολιτική», *μιγάδα* #31, Καλοκαίρι 2023.

10. Ηλιάνα Μάγρα, «Κίβωτός του Κόσμου- Μας κλείδωναν για μήνες, δεν μας τάζαν», *Καθημερινή*, 18/11/2022.

11. Περισσότερα γι' αυτό βλέπε στην προκήρυξη «Παπάδες- μπάτσοι- φιλάνθρωποι, κάτω τα ξερά σας απ' τον Κολωνό!» που μοιράστηκε σε στόμα-με-στόμα διαδήλωση στον Κολωνό τον Δεκέμβριο του 2022 απ' την αντιφασιστική συνέλευση αυτονομε antifa. Ολόκληρη η προκήρυξη βρίσκεται στο autonomeantifa.gr.

12. Ηλιάνα Μάγρα, «Ο παράγοντας της πλατείας Ορθοδοξίας που κυνηγούσε τα φλας», *Καθημερινή*, 16/10/2022.

13. «Δεν κατάφερε να κάνει την κόρη μου πόρνη. Σοκάρον οι λεπτομέρειες για τη δράση του κυκλώματος μαστροπείας», *Τα Νέα*, 20/03/2024.

14. Λίνα Γιαννάρου, «Ξενώνας «Μελίτη»: το πρώτο καταφύγιο για «δύσκολα» κορίτσια», *Καθημερινή*, 04/02/2024.

15. Στο ίδιο.